

ეჭიპნო,
ზე,
ნი

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი 1980

ათონზე გადაწერილი ერთი ხელნაწერის შესახებ

ათონის სალიტერატურო სკოლის მნიშვნელობა ქართული მწერლობის განვითარებაში სრულიად განსაკუთრებულია. ექვთიმე ათონელიდან მოკიდებული ათონის ივერთა მონასტერში ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ითხზებოდა და ითარგმნებოდა სასულიერო მწერლობის ბრწყინვალე ნიმუშები.

როგორც იოვანესა და ექვთიმეს ბიოგრაფი გიორგი მთაწმიდელი მოგვითხრობს, ექვთიმე ათონელს, რომელმაც საფუძველი დაუდო შორეულ ქალკედონის ნახევარკუნძულზე ქართულ მწიგნობრობას, მთარგმნელობითი ძოღვაწეობა დაუწყია თავისი მამის — იოვანეს რჩევისა და შეგონების შედეგად: „ეტყუნ მამამ იოვანე, ვითარმედ: შვილო ჩემო, ქართლისა ქუეყანამ დიდად ნაკლულევან არს წიგნთაგან და მრავალნი წიგნნი აკლან. და ვხედავ, რომელ ღმერთსა მოუმადლებია შენდა, აწ ილუაწე, რაათა გახამრავლო სასყიდელი შენი ღმრთისაგან. და იგი, ვითარცა იყო ყოველსავე ზედა მორჩილი, მოსწრაფედ შეუდგა ბრძანებასა მისსა და იწყო თარგმნად, და ყოველნივე განაკვრუნა, რამეთუ ეგევითარი თარგმანი, გარეშე მათ პირველთასა, არღარა გამოჩინებულ არს ენასა ჩუენსა და ვჰგონებ, თუ არცალა გამოჩინებად არს“¹.

ათონზე მყოფ ექვთიმეს მჭიდრო კონტაქტი ჰქონდა თავის ქვეყანასთან. წიგნის მოყვარული ქართველი საზოგადოება ხარბად ეწაფებოდა მის თარგმანებს. ამაზე მიანიშნებს სიუხვე იმ ხელნაწერებისა, რომლებშიც მისი თარგმანებია დაცული. ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ექვთიმეს თარგმანები ჩვენამდე სრულად არ არის მოღწეული. მათი მრავალრიცხოვანი ფოლიანტებიდან ნაწილი „უამთა სიავის“ გამო დაკარგულა.

¹ ძველი ქართული ჰაგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები... წიგნი II, თბ., 1967, გვ. 61.

„იოვანესა და ექვთიმეს ცხოვრებაში“ ისიცაა ნათქვამი, რომ ექვთიმე თავის თარგმანებს უშუალოდ დავით კურაპალატს უგზავნიდა. მან „მრავალნი წიგნი წარსცნის წინაშე დავით კურაპალატისა, რომელნი-იგი იხილნა რაჲ, ვითარცა იყო მორწმუნე, სიხარულითა აღივსო და აღიდებდა ღმერთსა და იტყოდა, ვითარმედ: მადლი ღმერთსა, რომელმან ჩუენთა ამათ ქამთა ახალი ოქროპირი გამოაჩინა. და ზედაჲს-ზედა მოუწერნ, რაჲთა თარგმნიდეს და წარსცემდეს“ (იქვე).

კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის H ფონდში (ყოფილ საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების ხელნაწერთა კოლექციაში) 2251 ნომრით ინახება ხელნაწერი, რომელიც სულ მალე ათ საუკუნეს მიითვლის. გარდა იმისა, რომ იგი ექვთიმეს თარგმნილ თხზულებებს შეიცავს, საყურადღებოა იმ მხრივაც, რომ მის ანდერძ-მინაწერებში დაცულია საქართველოს ისტორიისათვის მნიშვნელოვანი ცნობები. ანდერძ-მინაწერები, სხვათა შორის, ადასტურებენ გიორგი მთაწმიდელის მონათხრობს დავით კურაპალატის ლიტერატურული ინტერესებისა და ამ თვალსაზრისით მისი ურთიერთობის შესახებ ათონის სალიტერატურო სკოლასთან.

H 2251 ხელნაწერი გადაწერილია ტყავზე და ტყავის ყდაშივეა ჩასმული. ზომით დიდი არაა (26×20). ნაწერია ნუსხურით, სათაურები და ზოგი მინაწერი შესრულებულია სინგურით. მთავრული ასოები გამოყენებულია აბზაცების დასაწყისში, შეიცავს 419 ფურცელს, ნაკლულია, ფურცლები აკლია თავსა და ბოლოში, ნაწილობრივ შიგნითაც. აქვს ძველი პაგინაცია (გადამწერისეული, რვეულებრივი) და ახალიც (ფურცლობრივი). რვეულების დაკლებული ფურცლებისა და ცალკეულ თხზულებათა ხარვეზების აღნუსხვის შედეგად ირკვევა, რომ ხელნაწერს დაახლოებით 50 ფურცელი კლებია.

ხელნაწერში სულ 26 თხზულებაა (ნაკლული ტექსტების ჩათვლით), მათგან 19 ჰომილია ეკუთვნის ბასილი დიდს (კაბადოკიელს), დანარჩენი შვიდი ნაწარმოები კი სხვა ავტორებს.

ბასილი დიდისაა შემდეგი თხზულებები:

„წმიდისა ნათლისღებისათჳს მათდა მიმართ, რომელნი-იგი გჳანად ნათელს-იღებდეს“ (თავნაკლულია, სათაური აღდგენილია Ath—32-ის მიხედვით), „მარხვისათჳს“ (თავი ა), „მარხვისათჳს“ (თავი ბ), „სიტყჳსა მისთჳს მოსე წინაჲსწარმეტყუელისა, რომელსა იტყჳს, ვითარმედ: „ეგრძალე თავსა შენსა“, „მადლობისათჳს“, „ივლიტა მოწამისათჳს და ნაკლულეგანებისათჳს პირველ თქმულისა მის თავისა და მადლობისათჳსვე“,

„ვითარმედ არა არს ღმერთი მიზეზ ბოროტთა“, „მრისხანეთათს“, „შურისათს“, „სიტყუსა მისთვის ლუკაჲს სახარებისა, რომელი იტყუს მდიდრისა მისთვის და ანგაჰრებისათს“, „მდიდართა მიმართ“, „სწავლაჲ... რომელი თქუა ეჲმსა სიყმილისა და უწვმროებისა“, „დაწყებისათს სოლომონის იგავთაჲსა“, „მომთრვალეთათს“, „სწავლაჲ... რომელი თქუა ლაკიზეს შინა ქალაქსა“, „სიმდაბლისათს“, „არაშექცევისათს საქმეთა სოფლისათა და ცეცხლისა მისთვის, რომელი შეედვა მაშინ კესარიელთა ქალაქსა“, „სარწმუნოებისათს წმიდისა სამებისა“, „დაწყებისათს იოვანეს სახარებისა, ვითარმედ: პირველითგან იყო სიტყუაჲ“ (ჩვენამდე მოღწეულია მისი რამდენიმე სტრიქონი).

დანარჩენი შვიდი თხზულებიდან — „ცხოვრებაჲ და შესხმაჲ წმიდისა მამისა ჩუენისა დიდისა ბასილისი“, „ნათლისღებისათსვე, რომელი იკითხვის ხვალისა დღე განცხადებისა“, და „შესხმაჲ წმიდათა მკაბელთაჲ“ ეკუთვნის გრიგოლ ღვთისმეტყველს (ანუ ნაზიანზელს), „შესხმაჲ წმიდისა დიდისა ბასილისთვის, ძმისა თვისისა“ — გრიგოლ ნოსელს, ხოლო „შესხმაჲ წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა გიორგისი“, „მიცვალებისათს ყოვლად წმიდისა დედოფლისა ჩუენისა ღმრთისმშობელისა და მარადის ქალწულის მარიამისა“ და „პატიოსნისა და ცხოველმყოფელისა ჯუარისა ამაღლებისათს“ — ანდრია კრიტელს.

რაკი ხელნაწერში ბასილის ჰომილიები დიდ უმრავლესობას შეადგენს, ამ კრებულს ბასილი დიდის ჰომილიათა კრებულსაც უწოდებენ. ბასილის ჰომილიები უმეტესად მორალის თემაზე დაწერილი „სწავლანია“. მართალია, ეს „სწავლანი“ ძირითადად მონაზონთათვის იყო განკუთვნილი და მათ ზნეობრივ წვრთნას ისახავდა მიზნად, მაგრამ ამ ჰომილიებში მოცემული დიდაქტიკა ბევრ შემთხვევაში ისეთია, რომ თავის აქტუალობას ყველა დროისათვის ინარჩუნებს. მათში გაკიცხულია ადამიანის მანკიერი მხარეები — შური, სიხარბე, ღორმუცელობა, მრისხანება, ლტოლვა სიმდიდრის დაგროვებისადმი, ანგარება, სიმთვრალე და სხვა. მაღალმხატვრული ენით შესრულებული ბასილის „სწავლანი“ გამოირჩევა აზრის ხატოვანი გადმოცემით და დღევანდელ მკითხველშიც დიდ ემოციებს იწვევს.

ექვთიმემ, ქართველი ხალხის დიდმა მოჭირნახულემ, დიდი ნიჭისა და ერუდიციის მთარგმნელმა, ბასილის ნაწერებიდან სათარგმნელად ზნეობისათვის საჭირო და სასარგებლო ჰომილიები შეარჩია და ამავე დროს მოგვცა მხატვრული თვალსაზრისით ორიგინალთან შეთანასწო-

რებული, ორიგინალის დონეზე აყვანილი თარგმანები. აი, ორიოდ ამონაწერი:

ზომიერი ჭამა-სმის სარგებლიანობას ქადაგებს და ღორმუცელობას გმობს ბასილი დიდის ერთ-ერთი ჰომილია, რომლის ერთი მონაკვეთიც ექვთიმეს თარგმანში ასე იკითხება:

„რამ უადვილეს არს გუამისათჳს და უსუბუქეს? საზრდელითა ლიტონითა სუბუქად წარვლამ ღამისამ, ანუ სიმრავლისაგან ჭამადთამსა დაძძიმებულად წოლამ? და არცა თუ წოლამ, არამედ ზედასზედა ქცევამ, გან-რამ სთქლებინ მუცელი სიმრავლისაგან ჭამადთამსა და სნეკვხ?.. ძალი იგი ბუნებისა ჩუენისამ ლიტონსა და ზომითსა ჭამადსა აღრე მოიდნობს და სარგებელად კაცისა ჰყოფს მას. ხოლო რაჟამს სიმრავლც და თითოფერებამ (მრავალფეროვნება) ჭამადთამ მიიღოს და მერმე ძლევად მათდა ვერ შეუძლოს, თითოფერთა მათ სენტა მოაწევს მის მიერ კაცსა ზედა...“

ლოთობა ადამიანთა მოდგმის მტერი იყო ყოველთვის. ეს მანკიერებაა გაკიცხული ბასილის მეორე ჰომილიაში. ექვთიმეს თარგმანში ლოთობის განქიქებისას ტონი უფრო გამძაფრებულთა:

„მ საქმე საწყალობელი... რაჟამს-იგი კაცი, ჭაბუკი ჰასაკითა, ძლიერი გუამითა, მკედრობისა წესთა შინა განშუენებული, მითრევით მიიყვანებინ სახედ თჳსა (თავის სახლში), რამეთუ ვერ შემძლებელ არს ზე დადგომად და თჳსითა ფერკითა სლვად. კაცი, რომელსა თანა-აცნ, რამთამცა საშინელ იყო სახილველად მბრძოლთა, იქმნის მიზეზ სიცილისა ყრმათა, უბანთა შინა მავალთა. თჳნიერ მახვლისა მოწყულულ არნ, თჳნიერ მბრძოლისა მოკლულ არნ, თჳნიერ რკინისა შებორკილებულ არნ...“

ან კიდევ: „მოუწოდ მას, ვითარცა მოყუარესა, სერობად, ხოლო წარავლენ, ვითარცა მკუდარსა, რამეთუ ღვინისა მიერ ცხორებამ მისი დააქციი“ და ა. შ.

მიუხედავად იმისა, რომ H—2251 ხელნაწერი თავ-ბოლო ნაკლულია, გადამწერისეული ანდერძ-მინაწერებით საკმაოდ მდიდარია.

ეს ანდერძები და მინაწერები, რამდენიმე გამონაკლისის გარდა, ჩვეულებრივ საკითხავებს შორისაა ჩართული. მათ წარმოვადგენთ იმ თანამიმდევრობით, როგორადაც ხელნაწერშია მოცემული:

— „ღმრთისათჳს, ლოცვა ყავთ ეფთიმესთჳს მთარგმნელისა და იორდანესთჳს მწერლრქსა“ (27r, ფურცლის ქვემო კიდეზე).

— „ესე ბრძანებამ ეფთიმესი არს: წმიდანო მამანო, რომელნი ამას

იკითხვიდეთ, ლოცვა ყავთ გლაზაკისა ეფთიმესთს, რომელმან ესე ვთარგმენ(!) და ღმრთისათს, ვინცა გარდასწერდეთ ამას, დაწერეთ ჩემიცა სახელი და ნუ აღმომცოცთ მეცა გლაზაკსა, რამეთუ ამისთს თავს-მიც ფრიადი შრომაჲ სწავლასა და თარგმანობასა ამისსა, რამთა მი-ლოცვიდეთ. და ლოცვა ყავთ, ღმრთისათს, კურთხეულისა ამის მამისა იორდანესთს, რომელმან ფრიადი შრომაჲ თავს-იღვა და მოვიდა ქართ-ლისა ქუეყანით საბერძნეთს, მთაწმიდას, ღმრთისათს, თავად და მერმე ბრძანებისათს დავით ქართველთა მეფისა და თავს-იღვა ჭირი და დაწე-რა წმიდაჲ ესე წიგნი. აწ ვინცა ამას იკითხვიდეთ, ღმერთმან დაგაჯე-როს, ლოცვა ყავთ ჩუენ ყოველთათს“ (46r, საკითხავის ბოლოს).

— „ლოცვა ყავთ გლაზაკისა ეფთიმესთს, რომელმან ვთარგმნე. სიყუარულის[ათჱ] ღმრთისა, ანუ ვინ მომიგონაბდის ზომად-წერი-სათს. ბრძანებაჲ მქონდა ნუსხვისაჲ ოდენ სისწრაფისაგან. ლოცვა ყავთ გლაზაკისა იორდანესთს მაძრენისეღისაჲ, შორთა ქუეყანათაგან რომელმან ვლე ოთხმეოცდაათექუსმეტი დღე, ვიდრე მთაწმიდამდე“ (204r).

— „ჰ უფალო, დაიცევ დღეგრძელებით მეფე დავით“ (278r, სა-კითხავის ბოლოს).

— „ლოცვა ყავ[თ] [მამი]სა იოვანესთს და საყუარელისა შვილისა მათისა ეფთიმესთს, რომელმან თარგმნა ესე წიგნი, ღმერთმან დაგა-ჯეროს. და საწყალობელი იორდანეცა, რომელ მივიწიე წერად, ლოცვა ყავთ“ (291r, საკითხავის ბოლოს).

— „ჰ მეუფეო, შეჰმატე დღეთა დავით ქართველთა მეფისათა“ (301v, საკითხავის ბოლოს).

— „უფალო ღმერთო, დაიფარე მკლავითა შენითა მალლითა მეფე დავით, მხოლოჲ, მარტოჲ, უმამოჲსა მამაო“ (311).

— „ლოცვა ყავთ მამისა იოვანესთს და ეფთიმესთს, რომელმან ესე თარგმნა. შემეწიე, ღმერთო, იორდანეს“ (328r, საკითხავის ბო-ლოს).

— „ჰ მეუფეო ცათა და ქუეყანისაო, მამეც ძალი და შეწევნაჲ და გონებაჲ მოუწყინელი დღე და ღამე და განაგდე ჩემგან ვნებაჲ მტერი-სამიერი, რამთა შეწევნითა შენშიერითა მწრათლ მომემადლოს ნუსხ-ვაჲ წმიდათა ამათ წერილთაჲ და მიიწიოს წინაშე დავით ქართველთა მეფისა, რომელი სურვიელ იყო და მოსურნე სმენად საღმრთოთა მათ თქუმულთა მოძღურებისათა და მიმლოდებელ, რომელ ვითარცა სიძესა რაჲ მიაქუნ გვრგვნი იგი, ძრწიან (. . . .) და ვითარცა ძე

იგი მეფისად, რომელი დღე და ღამე დაუვიწყებლად ისწრაფინ (. . .) და მეფობასა მამულისა თვისისა. შემეწიე, ქრისტე, გლახაკსა, [იორდანეს, ამენ“] (344r, ფურცლის კიდებზე).

— „შეეწიე, წმიდაო გიორგი, დავით ქართველთა მეფესა, ჭეშმარიტად მეგდარსა ქრისტესსა და საღმრთოთა საქმეთა მეძიებელსა“ (364r, საკითხავის ბოლოს).

ამ ანდერძ-მინაწერებში გარკვევით და თანაც არაერთგზისაა აღნიშნული, რომ ხელნაწერებში დაცული საკითხავების მთარგმნელი არის ექვთიმე ათონელი, ხოლო კრებული გადაუნუსხავს (გაღუწერია) იორდანეს, რომელიც სასულიერო პირი ყოფილა (ერთ-ერთ ანდერძში მოხსენიებულია, როგორც „კურთხეული მამა“). იგი ამ ხელნაწერის გადასაწერად საგანგებოდ მიუვლინებია შორეულ მთაწმიდაზე დავით ქართველთა მეფეს.

იორდანე თავის თავს „მაჩრენისელს“ (მაჩრენისის მკვიდრს) უწოდებს. მას 96 დღე უვლია, ვიდრე „შორთა ქუეყანათაგან“ („ქართლისა ქუეყანით“) საბერძნეთს, მთაწმიდას, მიაღწევდა. დავალებული ჰქონია, რაც შეიძლება ჩქარა, „სისწრაფისაგან“ გადაენუსხა ხელნაწერი, ამიტომ „ზომად-წერისათჳს“ პატიებასაც თხოულობს.

ერთ-ერთ ანდერძში, რომელიც, სამწუხაროდ, ძალზე დაზიანებულია, იორდანე შეჰლაღადებს „ცათა და ქუეყანის მეუფეს“ და შესთხოვს ძალას და შეწევნას, რომ დღე და ღამე „მოუწყინელი“ შრომით შეაძლებინოს „წმიდათა ამათ წერილთა“ გადანუსხვა, რათა დროულად „მიიწიოს“ წინაშე დავით ქართველთა მეფისა“, რომელიც „სურვიელ იყო და მოსურნე სმენად საღმრთოთა მათ თქუმულთა მოძღურებისათა და მომლოდებელ“.

ეს ფაქტი ჩვენი კულტურის, ჩვენში მწიგნობრობის ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით მეტად მრავლისმეტყველია: იმისათვის, რომ ერთი ლიტერატურული ძეგლით გაემდიდრებინა თავისი ქვეყანა, ქართველთა მეფეს, დავითს, მის გადასაწერად და საქართველოში ჩამოსატანად შორეულ ათონზე (96 დღის სავალზე) მიუვლენია გამამწერი.

ექვთიმესა და იორდანეს ანდერძ-მინაწერთა მნიშვნელობა მარტო ხელნაწერის შექმნის საინტერესო ისტორიით არ ამოიწურება, აქ მოცემული ცნობები აზუსტებს მისი გადაწერის თარიღს და კორექტივი შეაქვს ქართველ მეფეთა ტიტულატურაში.

ამ ანდერძ-მინაწერებში მოხსენიებულ დავით ქართველთა მეფედ კ. კეკელიძე სრულიად ბუნებრივად დავით კურაპალატს ვარაუდობს.

მიუხედავად იმისა, რომ ხელნაწერს არც თარიღი უზის და მეფე დავითიც არც ერთხელ კურაპალატად არ იხსენიება. იგი წერდა: „როდესაც ეს თხზულება (იგულისხმება ბასილი დიდის „სწავლანი“ — ც. ქ.) უთარგმნია ექვთიმეს, დავით კურაპალატის ბრძანებით, მისი პირის მოსატანად საქართველოდან ათონზე წასულა ვინმე იორდანე და მოუტანია იგი“².

თუ დავით ქართველთა მეფეში დავით კურაპალატი იგულისხმება, ხელნაწერი მის გარდაცვალებამდე, 1001 წლამდე, ყოფილა გადაწერილი, რადგან ამ ანდერძ-მინაწერების მიხედვით დავითი ცოცხლად იხსენიება.

მეორე მხრივ, თუ ხელნაწერი დავით კურაპალატის სიცოცხლეში, ე. ი. 1001 წლამდეა გადაწერილი, იგი ექვთიმე ათონელის ნებართვისა და ხელშეწყობის გარეშე ვერ გადაიწერებოდა, რადგან 1001 წლამდე ათონზე ჩასულ კაცს, ცხადია, მასპინძლად თვითონ ექვთიმე უნდა დახვედროდა, აღსანიშნავია, რომ ხელნაწერის ერთ-ერთ ანდერძში, რომელსაც თავზე აწერია „ესე ბრძანებაა ეფთიმესი არს“, ექვთიმე მართლაც ფიგურირებს როგორც მასპინძელი.

ეს ანდერძი განსაკუთრებით იმითაა აღსანიშნავი, რომ დაწერილი ჩანს ექვთიმეს მიერ საგულდაგულოდ სწორედ ამ ხელნაწერისათვის. აქ ექვთიმე პირველ პირში მოგვითხრობს თავის თავზე და თანაც თავს „გლახაკად“ იხსენიებს („ლოცვა ყავთ გლახაკისა ეფთიმესთჳს, რომელმან ესე ვთარგმენ... და ნუ აღმომგოცთ მეცა გლახაკსა, რამეთუ ამისათჳს თავს-მიც ფრიადი შრომაა სწავლასა და თარგმანობასა ამისსა“); ხოლო მესამე პირით იხსენიებს და „კურთხეულ მამას“ უწოდებს გადამწერ იორდანეს („და ლოცვა ყავთ, ღმრთისათჳს, კურთხეულისა ამის მამისა იორდანესთჳს, რომელმან ფრიადი შრომაა თავს იდვა და მოვიდა ქართლისა ქუეყანით საბერძნეთს, მთაწმიდას“...“ და შემდეგ: „თავს-იდვა ჭირი და დაწერა წმიდაა ესე წიგნი“).

ექვთიმეს მიერ დაწერილ ანდერძში ეს ასეც იყო მოსალოდნელი, რადგან, მართალია, ექვთიმე კრებულის მთარგმნელია და იორდანე კი მხოლოდ გადამწერი, მაგრამ რაკი ექვთიმე წერდა ანდერძს, ამიტომ ეტიკეტის მიხედვით იგი ვალდებული იყო, თავის თავსა და თავის ღვაწლზე თავმდაბლად და მოკრძალებით ელაპარაკნა, ხოლო მის მიერ თარგმნილი კრებულის გადამწერი, რომელმაც ამით მის ნამუშევარს ღვაწლი დასდო, პატივისცემით მოეხსენებინა და განედიდებინა.

ეტიკეტის დაცვა არც იორდანეს ავიწყდება: სხვა ანდერძ-მინაწე-

¹ კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, I, გვ. 164, სქ. 2.

რებში, რომლებიც აშკარად იორდანეს კუთვნილებათ, ექვთიმე და იორდანე შებრუნებული ეპითეტებით არიან დახასიათებული: ექვთიმე — „კურთხეული“, ხოლო იორდანე — „საწყალობელი“, „საწყალი“, „გლახაკი“ (შდრ. „ლოცვა ყავთ კურთხეულისა ეფთიმესთჳს მთარგმნელისა და მნუსხველისა მორდანესთჳს“; „საწყალობელი მორდანეცა, რომელ მოვიწიე წერად, ლოცვა ყავთ“; „შემეწიე ღმერთო საწყალსა მორდანეს“, „შემეწიე, ქრისტე, გლახაკსა მორდანეს“).

საგულისხმოა, რომ ერთ-ერთ ანდერძში ექვთიმეც და იორდანეც — ორივე „გლახაკად“ არიან მოხსენიებული: „ლოცვა ყავთ გლახაკისა ეფთიმესთჳს, რომელმან ვთარგმნე“... ლოცვა ყავთ გლახაკისა მორდანესთჳს მაგრენისელისა, შორთა ქუეყანათაგან რომელმან ვლე ოთხმეოცდაათექუსმეტი დღე ვიდრე მთაწმიდადმდე“. ამ შემთხვევაში აშკარაა, რომ იორდანეს ექვთიმესეულ დედანში არსებული ანდერძი გადმოუწერია, შემდეგ კი, თავის მხრივ, ისეთივე მოკრძალებით დაურთავს ცნობები თავისი დამსახურების შესახებ.

ხელნაწერის ანდერძ-მინაწერებში ექვსჯერაა ნახსენები დავითი, ოთხჯერ როგორც „ქართველთა მეფე“, ხოლო ორჯერ — როგორც „მეფე“.

ქართველთა მეფე დავითი, რომელიც ექვთიმე ათონელის დროს ცხოვრობდა და თანაც დაინტერესებული იყო ექვთიმეს მთარგმნელობითი საქმიანობით, როგორც „იოვანესა და ექვთიმეს ცხოვრების“ ზემოთ მოტანილი ციტატიდანაც ჩანს, დავით კურაპალატი.

სწორედ დავით კურაპალატს ესადაგება იორდანეს ანდერძ-მინაწერებში ქართველთა მეფის შესახებ ფქმულიც: „ქეშმარიტად მკედარი ქრისტესი და საღმრთოთა საქმეთა მეძიებელი“, აგრეთვე: „სურვიელ იყო და მოსურნე საღმრთოთა მათ თქუმულთა მოძღურებისათა და მიმლოდებელ“.

მაგრამ საქმე ისაა, რომ ხელნაწერში დავითი არ იხსენიება კურაპალატად, არამედ როგორც უკვე აღვნიშნეთ, „ქართველთა მეფედ“ (ოთხ შემთხვევაში), ანდა მხოლოდ „მეფედ“ (ორჯერ).

ისტორიულ წყაროებში დავით კურაპალატი „ქართველთა მეფის“ ტიტულით არსად მოხსენიებული არ არის, ამიტომ ფიქრობდნენ, რომ მას საერთოდ არ ჰქონია ეს ტიტული (ექვთ. თაყაიშვილი, ივ. ჯავახიშვილი). სწორედ ამ ხელნაწერის ანდერძებიდან დგინდება საქართველოს ისტორიისათვის მეტად მნიშვნელოვანი ფაქტი — დავით კურა-

პალატს გარკვეულ პერიოდში უტარებია „ქართველთა მეფის“ ტიტულიც. როგორც ნ. შოშიაშვილმა გამოიკვლია, ეს უნდა იყოს 994—1001 წლები. ე. ი. ბაგრატ ქართველთა მეფის გარდაცვალების შემდეგ (გარდაიცვალა 994 წელს)³.

აღსანიშნავია, რომ ამ ფაქტზე დამყარებით H-2251 ხელნაწერის გადაწერის დრო უფრო კონკრეტული წლებით იფარგლება: იგი გადაწერილი ჩანს დავით კურაპალატის მიერ „ქართველთა მეფის“ ტიტულის მიღებიდან მის გარდაცვალებამდე — ე. ი. 994—1001 წლებს შორის.

თ ბ ი ლ ის ი

³ ნ. შოშიაშვილი, IX—X სს. ტაო-კლარჯეთის ბაგრატიონთა ზოგიერთი ქრონოლოგიური საკითხი. — მოხსენება წაკითხულია 1977 წ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტის სამეცნიერო სესიაზე.